

Živeli so davno pred nami

Po sledih novih odkritij v gorah

✍ in 📷 Miran Bremšak

Stereotipi, da so se naši predniki zgolj izogibali goram in planinam ali se jih celo bali, so že popolnoma razbiti. Obiskovalec muzeja v Bolzanu in drugih alpskih muzejev (v poletnih mesecih lanskega leta tudi bohinjskega) se kar ne more načuditi odkritjem z najvišjih, tudi za današnje razmere izredno visokih bivalnih območij človeka v gorskem svetu.

Leto 1995 je bila prelomnica za raziskave arheoloških najdišč na naših visokih planinah. Peščica zanesenjakov je zaorala v ledino raziskovanj in uspelo jim je odkriti bivališča starih obiskovalcev planin in gora nad 1500 metri nad morjem. Število do danes najdenih zgodovinskih in obenem arheoloških lokacij v naših gorah že presega trideset.

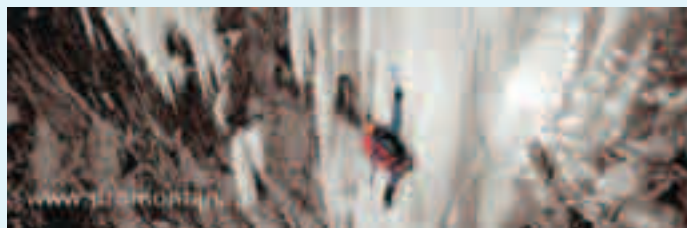
Bežen pregled poseljenosti v prazgodovini in antiki govori v prid povezanosti - kontinuiteti, med prazgodovino in antiko. To je dokazano v številnih gradiščih in mestih v Sloveniji. Rimska okupacijska oblast je poskrbela, da se je urbanizacija dogajala po njihovi volji. Kjer ni bilo konflikta med staroselci in oblastjo, je življenje teklo nepretrgano naprej - samo na drugačnem življenjskem in kulturnem nivoju. Tu navajam primer Celeia, kjer iz nagrobnikov izvemo, da so se domači prebivalci povzpeli visoko po družbeni lestevici. Ugotovitev, da se je ohranila kontinuiteta, velja tudi za gorske arheološke lokacije.

Lokacije na planinah z najdenimi gradbenimi ostanki iz prazgodovine segajo nazaj do obdobja pozne bronaste dobe prek stare železne do-

Arheološko izkopavanje v jami pri Stiški vasi

be, mlajše železne in antike ter pozne antike. Doslej najdene lokacije so pogosto izpričane s kontinuiteto, največkrat z dvema obdobjema, ki si časovno sledita in veliko povesta o časovnem intervalu obiskovanja. Ni pa, žal, doslej najden kraj, kjer bi bila hkrati izpričana tri zgodovinska obdobja oziroma bi arheološka stratigrafija to nedvoumno potrdila. Največ zanimanja vsekakor pripada prehodu iz pozne antike v zgodnji srednji vek oziroma obiskanosti in izkoriščanju planin od prehoda iz petega v šeststoletje do deveta stoletja. Tu trčimo v izredno aktualno razmišljanje o povezanosti staroselcev in prišlekov v šestem in sedmem stoletju našega štetja ter o prenašanju izročil z enega na drug kulturni krog. Da je bila povezava na neki način vzpostavljena, govorijo številne bajke, povesti, v katerih nastopajo bajeslovna in mitična bitja, ter marsikje tudi realističen opis staroselskih prebivalcev. Izročilo se gotovo ni prenašalo samo po ženski liniji,

Planina Zadnji Vogel in rimska vojaška pasna spona

tako kot je to dokazano z blejskimi zgodnjersrednjeveškimi grobovi. Za naše gore in predgorja so znani tako divji možje (dovji možje) kot divje žene, bele žene, vile rojenice, ajdovske deklice itd.. Posredovali niso samo pozitivne telesne posebnosti ter oblačilne navade, ampak tudi znanja o najpomembnejših življenjskih rečeh (poljedelstvu, lovu, rojevanju otrok ...).

Ljudsko izročilo na primer pripoveduje, da je v Stiški vasi živel v bližnji kraški jami divji mož, ki je Stičane učil umnega kmetovanja. Ar-

Nevarno orožje – zgodnjersrednjeveška puščica s Krstenice v bohinjškem muzeju

heološka raziskava jame je pokazala prisotnost človeka v zelo pozni antiki. Prve analize kažejo, da je bila jama uporabljena kot svetišče. To izpričujejo številni kovanci in izredno zanimivi krščanski simboli, izklesani v skali. Na bližnjem Krvavcu je bila v zgodnjem poletju 2003 odkrita izredno bogata zgodnjersrednjeveška arheološka lokacija, ki po prvih ocenah datira v konec 7. stoletja, vsebuje pa tudi tvarne elemente pozne antike (fragmente lončenine, kovinsko pušično os).

Ustno izročilo Krvavškega pogorja in najdbe odpirajo novo sliko poseljenosti in povezanosti med staroselci in prišleki. Žal zaradi številnih zemeljskih del na smučišču ni možno locirati antične postojanke, ki bi po do sedanjih izkušnjah lahko stala na lokaciji kapelice pri domu na Krvavcu – vsekakor pa omenjeno nakazuje stik staroselcev s priseljenci tako v materialni kot nematerialni kulturi.

Ustavimo se še pri izročilu Velike planine. Velika planina je skorajda eno samo veliko arhe-

Konjsko sedlo – fibula izpred 1750 let

ološko najdišče. Poleg predmetov bronaste dobe so našli oblačilno fibulo iz mlajše železne dobe in več fibul, lončenine ter brusnih kamnov iz obdobja antike.

Lončenina iz pozne antike ter zgodnjega srednjega veka govori o prisotnosti človeka tudi v času, usodnem za staroselsko prebivalstvo. Srečevanje in prenos izročila se kažeta v zgodbah o »dovjih možeh«, ki so, če geografsko pogledamo najdišča, živeli dejansko na območjih, kot jih omenja ustno izročilo, potrjujejo pa ga

Prazgodovinske lončene oblike z bohinjških planin

Zgodnje srednjeveška lončenina s Krvavca

arheološka izkopavanja. Iz ustnega izročila je sklepati, da je obstajal stik med staroselci in priseljenci. Očitno so živeli skupaj na istem območju.

Naslednje zanimivo najdišče v gorah je v arheološki stroki doslej neraziskano Kališče. Tudi tu je stala v pozni antiki verjetno pastirska kočica, če se pa samo sklonimo čez rob stene, se pod nami odpira znano najdišče Gradišče nad Bašlom. Povezava med najdišči se nakazuje v tipu lončenine. Prav zanimivo bo raziskati ustno izročilo, ki skoraj gotovo skriva kakšno doslej nerazumljivo povezavo.

Tudi na Smokuški planini nad Završnico se kaže kontinuiteta predvsem glede stavbne dediščine. Na istem kraju namreč naletimo na antično in tudi zgodnesrednjeveško stavbo oziroma temelje. Podobno sliko ponuja tudi planina Ravne (Bavhe) nad Belco.

V Julijcih je slika nekoliko drugačna. Nekaj na račun slabše raziskanosti, nekaj dejstev pa govori o drugačnem načinu zahajanja v gore. Tu se skoraj praviloma prazgodovinski ostanki

Odlomljena sulica iz Zgornje Krme

pojavnjajo skupaj z antičnimi (Krma, Vogel, Bohinjski Migovec). Razen najdišča na Krstenici, ki se izrazito nagiba v pozno antiko ali celo v zgodnji srednji vek, ni dovolj raziskav, ki bi kronološko bolj natančno opredelile omenjena obdobja.

Prezgodaj je delati trdne sklepe – vendar je mogoče iz pregleda antičnih in zgodnje srednjeveških lokacij v naših gorah domnevati, da se v bolj odročnih krajih (nad alpskimi dolinami) zgodnesrednjeveške lokacije pojavljajo bližje ali celo na istih kot antične, na lažje pristopnih (Krvavec, Velika planina) pa se zgodnji srednji vek odmakne od antičnih lokacij, pojavi pa se veliko zgodb, bajk in povesti, ki s prstom kažejo na kraj, kjer so živeli staroselci.

Dosedanja sondiranja, arheološka izkopavanja in naključne najdbe še ne potrjujejo stalne in nepretrgane prisotnosti človeka na naših pla-

So oblike v skali stare že 1600 let?

ninah. Tudi na vprašanje, kaj so vendar počeli na planinah, ni enotnega odgovora. Kot odgovor se ponuja kot najverjetnejše sezonsko pašništvo, zanemariti pa ni možnosti lova in tovarništva (zvonci, kembeljni, sulice, puščice, kovana kopita palic). O železarstvu v gorah v antiki in prazgodovini govorita žilindra v prazgodovinski plasti na Veliki planini ter antična lončenina ob rudnih jamah na Berjanci. Treba bo pregledati rezultate raziskav železarskega inštituta z Jesenic, ki je opravil pred desetletji obsežna raziskovanja. Tako mogoče čaka med zaprašenimi arhivi še kakšen odgovor, ki ni bil zaželen v obdobju raziskav.

Vsekakor je potrjena zanimiva ugotovitev: Tudi »stari Slovani« so zahajali v gore! ○